

одними й тими ж проблемами. Упродовж тривалого періоду теоретики місцевого самоврядування намагалися вирішити цю проблему, однак дійшли висновку про необхідність створення на місцях контрольно-наглядових органів, які б здійснювали в межах законів державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування. Тому на сучасному етапі українського суспільства слід передбачити поступову трансформацію місцевих державних адміністрацій в урядові представництва на місцях, на які покладалося б здійснення лише контрольно-наглядових повноважень за дотриманням органами місцевого самоврядування Конституції і законів України, як це практикується в багатьох країнах континентальної системи місцевого управління. Такий підхід дасть змогу уникнути так званого "роздвоєння" влади, коли на місцевому рівні діють два рівнозначних суб'єкти управління, що загалом не узгоджується з теорією управління.

Перелік використаної літератури:

1. *Лаврик В.* Місцеве самоврядування в Україні: більше запитань ніж відповідей // *Право України.* - 1999. - № 7. - С.42-43.
2. *Зіллер Ж.* Політико-адміністративні системи країн ЄС: Порівняльний аналіз // *Пер з франц.* В.Ховхужа. - К., 1996. - 420 с.
3. Указ Президента України "Про делегування повноважень державної виконавчої влади головам та очолюваним ними виконавчим комітетам сільських, селищних і міських Рад" // *Вісник державної служби України.* - 1996. - № 1 - С. 11-14.
4. *Красченко В.* Розмежування повноважень за чіткими критеріями // *Місцеве самоврядування.* - 1997. - № 3-4(5). - Березень-квітень. - С.42-44.
5. *Веміславський Ф.* Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України // *Право України.* - 1998. - № 1. - С.34-38.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1991 р. - К., 1996. - 80 с.

Отницький Р. М.

УДК: 343. 224. 1 (477)

*викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС
Дніпротетровського державного університету внутрішніх справ*

Тиха К. В.

Слухач Дніпротетровського державного університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У сучасному суспільстві дуже багато неповнолітніх злочинців. І як свідчить статистика, кількість злочинів вчинених неповнолітніми збільшується, а вік злочинців зменшується. Причиною цьому є недостатність та неадекватність виховних занять і тренінгів у загальних школах, вільний продаж фільмів з жорстокими та кривавими сценами, порнофільмів, ігор тощо. Юнаки намагаються

копіювати поведінку та вчинки героїв кіно [2]. Але основна причина неадекватної поведінки молоді, на нашу думку це його неповноцінна родина, де батьки зловживають алкогольними напоями, принижують один одного, впадають у бійки, та навіть отворюють умисні злочини.

Актуальність теми полягає в тому, що злочинність - це соціальне зло, злочинність серед неповнолітніх - це багаторазово

збільшене зло, і боротьба з цим явищем має бути основним завданням держави. Адже від цього залежить майбутнє всього суспільства.

Мета роботи полягає в висвітленні характеристики злочинності серед неповнолітніх, та кримінальна відповідальність за діючим законодавством.

Злочинна поведінка неповнолітніх і молоді має свої особливості, які проявляються у рівні, структурі, динаміці цієї злочинності, причинах умовах, мотивації злочинів. Організація надійної системи профілактики злочинних проявів неповнолітніх є одним з пріоритетних напрямів боротьби зі злочинністю практично в усіх країнах. Таке особливе ставлення до злочинності неповнолітніх з боку державних структур і громадських організацій обумовлено низькою обставин, а саме:

- йдеться про злочинну поведінку членів суспільства, які перебувають на стадії формування особистості;

- не сформованістю емоціональної сфери і морально-психологічних установок, що обумовлює неадекватну реакцію;

- злочинність серед неповнолітніх є резервом дорослі злочинності. Кримінологічні дослідження свідчать, як правило, у неповнолітньому віці;

- організація реалізація ефективної системи профілактики злочинів серед неповнолітніх забезпечують зниження злочинності серед дорослих осіб у майбутньому і зміцнення правопорядку в суспільстві у цілому [3].

Необхідно мати на увазі юридичну умовність встановлених законодавством вікових меж, які включають чотири групи неповнолітніх: 14-15, 15-16, 16-17, 17-18 років. Однак багато обставин, що впливають на злочинність неповнолітніх названих груп, мають місце і серед підлітків молодшого віку (10-13 років), а також у осіб молодіжного віку (18-21 та 22-25 років), що важливо враховувати при розробленні профілактичних заходів.

Характерною особливістю злочинності неповнолітніх в останні 30 років (1977-2007) є

тенденція до її зростання при досить значному скороченні рівня народжуваності.

Можна виділити такі структурні характеристики злочинності неповнолітніх:

- а) злочинність неповнолітніх порівняно зі злочинністю дорослих має тяжкий характер, але кожен п'ятий злочин належить до категорії тяжких.

- б) структура злочинності неповнолітніх по видах і групах злочинів мало чим відрізняється від структури всієї злочинності. Так за даними МВС України, у 2006 році, неповнолітніми було вчинено: крадіжок приватного майна - 17423, крадіжки державного майна - 7268, розбоїв і пограбувань - 3242, вбивств - 263, умисних тілесних ушкоджень - 312, хуліганств - 1493. Отже, у структурі злочинності неповнолітніх переважають злочини корисливої і корисливо-насильницької спрямованості;

- в) інтенсивність злочинів у містах набагато більша ніж у селі;

- г) злочини неповнолітніх мають переважно груповий характер;

- д) серед неповнолітніх досить високий процент осіб, які вчинили злочин у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;

- ж) в останні роки відбулися істотні зміни у мотивації злочинної поведінки неповнолітніх. Так, якщо раніше лише 25-30% крадіжок вчинялось з корисливих мотивів, а в інших це мотиви солідарності з друзями, бажання самоутвердження тощо, то зараз, частіше, корислива мотивація, яка є домінуючою фактично в усіх складах злочинів;

- з) для насильницької злочинності останнього часу характерні елементи жорсткості, знущання над жертвою, прояви цинізму імпульсивність дій, особливо при вчиненні зґвалтування.

Вивчення морально-психологічної та емоційно-вольової сфер неповнолітніх злочинців свідчить про те, що для них характерне послаблення почуття сорому, бездушне ставлення до почуттів інших осіб, не

стриманість, грубість, брехливість, відсутність самокритичності та жалю [7].

Переважає частина неповнолітніх злочинців не має явно виражених фізичних або психічних дефектів.

Як соціально обтяжуючі дефекти психофізіологічного та інтелектуального розвитку і стану неповнолітніх злочинців. Кримінологами зафіксовані:

- різні порушення психофізіологічного розвитку які відбулися у період внутрішньо-утробного розвитку, полопів, ранньому дитячому віці (зловживання матір'ю спиртними напоями, наркотиками в період вагітності, черепно-мозкові травми у дитинстві, загально-соматичні та інфекційні захворювання);

- рання алкогольна неврівноваженість;
- фізичний і соціальний інфантизм;
- виражене відставання у фізичному розвитку;

- знижений рівень інтелектуального розвитку що ускладнює сприйняття соціальної інформації та створює труднощі у спілкуванні з однолітками [3].

У переважній більшості випадків неповнолітні злочинці - це особи з антисоціальною спрямованістю і схильності до стійких стереотипів антисуспільної поведінки. Випадково вчиняють злочини лише одиниці з них. Для більшості неповнолітніх злочинців характерні такі риси:

- демонстрація протягом тривалого періоду своєї зневаги до морально-правових підвалин і соціально-позитивного оточення;

- пристрасть до спиртних напоїв та наркотиків, азартних ігор;

- пропуски занять у школі, втечі з дому навчально-виховних заходів, бродяжництво, жебракування, а то й вимагання;

- потяг до ранніх статевих зв'язків і виявлення статевої деморалізації;

- прояв навіть у безконфліктних ситуаціях агресивної поведінки;

- тероризування батьків та інших членів родини, провокація конфліктних

ситуацій і сварок у сім'ї в разі обмеження їх антисуспільної поведінки;

- прояв агресії щодо закладослужбовців неповнолітніх, участь у бійках з іншими групами неповнолітніх за "володіння" територією свого місця проживання;

- потяг до задоволення матеріальних потреб шляхом вилучення матеріальних благ у більш слабких однолітків, які не можуть чинити належного опору

Всі ці особливості до злочинної поведінки неповнолітніх повинні бути досконало з'ясовані у процесі дізнання, до судового розслідування і судового розгляду кримінальних справ про злочини неповнолітніх.

Аналіз особливостей особи неповнолітніх злочинців дозволяє констатувати, що криміногенні властивості розвинуті не у всіх неповнолітніх правопорушників однаково, і тут можна говорити про чотири основні типи неповнолітніх злочинців:

- а) ті, що вчинили злочини внаслідок випадкового збігу обставин і всупереч загальній позитивній спрямованості особи, - так звані випадкові злочинці;

- б) ті, що вчинили злочин, потрапивши у певну життєву ситуацію, яка викликала реалізацію нестійкої загальної спрямованості особи, - "ситуативні злочинці";

- в) ті, що вчинили злочин внаслідок дмінуючої негативної спрямованості особи, - ті, хто раніше вчиняв різного роду правопорушення, перебуває на обліку в органах і службах у справах неповнолітніх;

- г) ті, що вчинили злочин внаслідок сформованої стійкої антисуспільної спрямованості особи, яка обумовлює всю систему поведінки підлітка і є проявом його ставлення до соціальних цінностей [2].

Новий Кримінальний кодекс передбачає більш гуманний підхід до вирішення питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю неповнолітніх. Особливо це стосується тих правопорушників, які вчинили незначні злочини. Зокрема, у разі вчинення злочину

невеликої тяжкості вперше неповнолітнього може бути взагалі звільнено від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Розширено коло видів покарання, що не пов'язані з позбавленням волі та які можуть бути застосовані до неповнолітнього, а деякі покарання, як, наприклад, конфіскація майна, до неповнолітніх взагалі не можуть застосовуватися [4].

За чинним законодавством неповнолітніми вважаються особи, яким не виповнилося 18 років. Вік, з якого настає кримінальна відповідальність, визначено, як і в попередньому законодавстві, - 16 років. За деякі злочини, переважна більшість яких є особливо тяжкими і тяжкими, кримінальна відповідальність настає від 14 до 16 років [4].

Не дивлячись на те що за даними вчених більшість злочинців підлітків має психічну аномалію, судово - слідчі органи, на жаль не часто відправляють неповнолітнього, що скоїв злочин, на судово-психіатричну експертизу. За статистикою на протязі року визнано приблизно 8% несамовитих підлітків; 62,2% визнано осудними, але маючими психічні аномалії розвитку, 29,8% злочинців визнано осудними та не маючими ніяких аномалій. Адже основну масу а саме приблизно 60% в рік, складають особи, яких не визнано несамовитими, але маючими розумові відхилення. Дуже цікаво дізнатися яким шляхом зливаються в одне ціле психічна нестійкість та злочинність. З кількості психічно неповноцінних неповнолітніх, визнаних осудними, злочини вчиняють, як правило, ті які страждають шлізофренією (природженим розумовим недорозвитком) в степені легкій або помірній дебільності, або ті, котрі являються психопатами або мають інші психопатичні розлади без ознак недоумства. Інші аномалії тут мають менше поширення. З них найчастіше зустрічається епілепсія. В загальній кількості психічно неповноцінних неповнолітніх, скоївши злочини, домінують

шлізофрени, однак це виявляється лише в загальній кількості. Щоб виявити якісну сторону проблеми, необхідно було визначити кількість неповнолітніх, страждаючих відповідними видами аномалії які знаходяться на диспансерному обліку та встановити, який відповідно коефіцієнт ураження приступної поведінки кожного виду аномалій [7].

На жаль в юридичній літературі до недавнього часу без всякого пояснення публікували, що відсоток психопатів серед неповнолітніх злочинців не вищий за відсоток таких осіб серед усього населення, що дезорієтувало наукову спільноту розумінні детермінації злочинної поведінки. І тільки останні роки кримінологи були змушені визнати, що раніше висунута точка зору відносно частоти психопатів серед всього населення і серед злочинців не відповідає дійсності. Але якщо про психопатів згадується у різних аспектах у кримінологічній літературі, то шлізофрени взагалі випадають з поля зору кримінологів. Маю зазначити, що навіть в судовій психіатрії порівняно недавно приділили увагу цим захворюванням. Дана проблема детально розкрита в роботі "Советские судебные психиатры" О. Е. Ефреймова [6].

Значну роль у боротьбі зі злочинністю серед неповнолітніх грають прокуратура та суд, що розслідують та розглядають справи про злочини, що вчинені підлітками. У разі ухилення неповнолітнього, що вчинив злочин, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності [1].

Сьогодні у всіх прокуратурах виділені спеціальні слідчі, що займаються розслідуванням справ щодо неповнолітніх, а в судах - спеціальні судді для розгляду справ щодо злочинів, вчинених підлітками [5].

На наш погляд, для того щоб хоча б не позбавитись від приступності неповнолітніх, а значно скоротити її розміри необхідно зовсім не багато:

1. Навчитися не карати за злочини, а запобігти їх скоєнню:

а) заборонити вільний продаж жорстоких фільмів, порнофільмів, дисків та касет на яких різні музикальні виконавці оспівують неповагу до міліції, до закону жінок;

б) проводити з дітьми починаючи з дитячого садку обов'язкові бесіди, які пояснять що наслідки нанесення болю та шкоди - це погано. У більш старшому віці надати підліткам можливість поспілкуватись з працівниками міліції, задати їм запитання. Та проводити регулярно годину спілкування, де надається інформація про те, що злочинність це не те до чого має прагнути людина. Пояснити, що життя злочинця скалічене на завжди.

2. Контролювати інтелектуальний розвиток дитини шляхом впровадження в навчальний процес шкільні відповідні навчальні предмети.

3. Налаштувати взаємодію сімей з шкільними навчальними закладами.

Ми вважаємо, що завдяки таким заходам можна скоротити не тільки дитячу злочинність, але й загальний рівень протиправної поведінки.

Вирішення проблеми злочинності - це центральна проблема не тільки правоохоронних органів, а й всього людства. На нашу думку нейтралізація вище означених чинників потребує здійснення комплексних заходів на законодавчому рівні. Боротьба із суспільно-небезпечними діяннями осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності, перш за все, повинна проводитися за рахунок удосконалення примусових заходів виховного характеру, посилення контролю за вихованням у сім'ї, школі та за місцем роботи неповнолітнього.

Головним напрямком у боротьбі зі злочинністю серед неповнолітніх є віктимологічна профілактика, за допомогою якої своєчасно виявляються неповнолітні, які, своєю легковажною поведінкою, провокують скоєння злочину відносно них. При проведенні профілактичної роботи з даною групою осіб велике значення мають заходи не примусового характеру а педагогічні та виховні [8].

Перелік використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України. // ВВР, 2001, №25-26. - ст. 131.
2. "Трудне судьбы подростков - кто виноват?" "юридическая литература" Москва 1991 р
3. Кримінальне право України. Загальна частина. О. П. Шем'яков І. В. Хохлова. Київ 2006 р.
4. "Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України" Загальна частина "Форум" Київ 2001 р. під загальною редакцією Генерального прокурора України Полюбенюка М. О. ректора інституту Генеральної прокуратури України Гончаренка В. Г.
5. Шепитько В. "Использование данных психологии в допросе несовершеннолетнего". // Проблемы социалистической законности. Харьков 1991. Вып. 26.
6. Бюлетень законодавства і юридичної практики України.
7. Васильев Ю., Тихоненко С. "Издержки деформированной социализации подростков". // "Воспитание школьников". - 1991. - № 2.
8. Инцарев С. М. Криминалогия Учебник - М.: Юриспруденция, 2000; Криминалогия Учебник для вузов / под общей редакцией А.И. Долговой. - М.: НОРМА, 2001.